

Josep Enric Estrela

Constantí Llombart.

Esperit de valencianisme
(1848-1893)

València: Institució Alfons el Magnànim. Centre valencià d'estudis i investigació, 2018 («Biografia», 40), 382 p.

Rebut 30-9-2019, Acceptat 8-11-2019

L'any 2006 Rafael Roca Ricart en el volum *Poesies valencianes* de Constantí Llombart, a cura seva, vaticinava: «Actualment, els estudis sobre Llombart es troben, com els de la major part dels nostres renaixentistes, a les beceroles, i és molt probable que queden fora de l'àrea de coneixement actual molts detalls biogràfics i literaris fonamentals que, cal confiar-hi, seran satisfactòriament solucionats en els propers anys». Per a Llombart, ha arribat el moment de la solució: la Institució Alfons el Magnànim (Centre valencià d'estudis i investigació) ha publicat el treball de Josep Enric Estrela, *Constantí Llombart. Esperit de valencianisme* (1848-1893), de fet conseqüència de la seva tesi doctoral defensada el gener de 2016 i titulada *Constantí Llombart. Dinamitzador de la Renaixença Valenciana*. La tesi fou dirigida per Vicent Josep Escartí Soriano, i foren al tribunal Albert Rossich Estragó (president), Antoni Ferrando Francès (secretari) i Josep M. Domingo Clua (vocal).

Efectivament, com diu Estrela en la introducció, «Constantí Llombart era una figura que tard o d'hora calia reivindicar, atesa la intuïció que demostrà a l'hora d'enfrontar-se als

problemes inherents a la promoció del moviment renaixentista a València i també a l'hora de proposar-hi solucions “factibles”. El llibre que ressenyem completa els relativament pocs estudis que hi dedicaren Manuel Sanchis Guarner, Ricard Blasco o Vicent Simbor, i complementa, sens cap mena de dubte —com vaticinava aleshores Rafael Roca—, la «bibliografia generada amb motiu de la commemoració de l'Any Llombart, promogut per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, el 2005». Entre aquesta bibliografia, cal destacar el llibre abans esmentat a càrrec de Rafael Roca —que agrupa, edita i estudia tota l'obra poètica valenciana, en llibre i esparxa a la premsa, de Llombart—¹ i el facsímil d'una de les peces més importants que publicà Llombart el 1879, *Los fills de la morta-viva*, recull de dades biogràfiques i filològiques d'autors valencians dels segles XVIII i XIX.² Totes dues obres foren publicades per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Es descriu Constantí Llombart com a escriptor, promotor i activista cultural, agitador cívic i capdavanter del moviment de la Renaixença, amb una contribució «d'una vàlua estra-

1. Constantí LLOMBART. *Poesies valencianes*; introducció i edició a cura de Rafael Roca. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2006. «Textos valencians; 1»

2. *Los Fills de la morta-viva: apunts bio-bibliogràfics per a la historia del renaixement lliterari llemosí en Valencia*, per en Constantí Llombart. [València: Acadèmia Valenciana de la Llengua], DL 2005. Facsímil de València: Emili Pasqual, 1879. «Col·lecció Facsímils (Acadèmia Valenciana de la Llengua); 1»

tègica impagable per al desenvolupament del valencianisme en les primeres dècades del segle XX», juntament amb i al costat de l'altra figura i caparr de la Renaixença valenciana, Teodor Llorente. Amb paraules d'Estrela, Llombart inicià múltiples projectes periodístics, editorials i associatius, fou un incansable propagandista de la causa renaixencista i un autor amb un destacat zel patriòtic i una estima innegable envers la llengua i la literatura pròpies. I, sensible als ideals republicans, en un context advers de restauració borbònica, els «renaixencistes de tall democràtic —com Llombart—» «reivindicaren un passat gloriós —un referent de la democràcia perduda—, fomentaren el conreu de la llengua pròpia com a llengua de cultura i revaloritzaren el patrimoni cultural i literari dels valencians, com una manera de poder vehicular també les seues ànsies de llibertat i de progrés».

En el llibre, Josep Enric Estrela ofereix cronològicament la vida de Llombart, dels 45 anys que va viure. Els títols dels onze capítols en què la divideix descriuen perfectament la seva progressió vital que s'anirà desenvolupant amb tota mena de detalls, deixant clar que Llombart va dur a terme multitud d'iniciatives culturals, editorials i literàries, i ho fa a través del buidatge de la premsa valenciana i catalana, dels epistolaris publicats i inèdits i de la lectura de la bibliografia de l'època i de l'actual: «Els primers anys i l'època de joventut» —revisió dels primers assajos literaris, la coneixença amb Víctor Balaguer i els anys d'efervescència del republicanisme (1848-

1872)—; «L'inici d'una croada literària compromesa» —repàs a dos anys intensos (1872-1874) en què publica almenys unes sis obres, començant per *Niu d'abelles*, i alguns poemes—; «Una època dolenta però no impossible: la Restauració borbònica» —explicació dels anys 1875-1877 amb l'inici de diversos projectes, com l'important *Lo Rat Penat. Calendari Llemosí*, que li va permetre ser considerat integrant del moviment renaixencista, o *El Pare Mulet* i el seu continuador *El Bou Solt*, entre altres—; «La consolidació del projecte renaixencista» —capítol central de 90 pàgines (1878-1882) que revisa les contribucions principals de Llombart per a la promoció de la Renaixença: les activitats a Lo Rat Penat, entitat acabada de crear el 1878 i que el 1879 celebra els primers Jocs Florals, o la redacció i publicació de *Los fills de la morta-viva*, premiada en aquests mateixos Jocs—; «Un mestre amb fe apostòlica» —revisió dels inicis de les relacions de Llombart amb l'escriptor i polític Vicent Blasco Ibáñez, amb el pintor Ignasi Pinazo, l'escriptor Ramon Andrés Cabrelles i l'escriptora Manuela Agnès Rausell—; «L'estima envers la literatura i els autors contemporanis» —acabament de *Los fills de la morta-viva* i repàs de la relació de Llombart i Teodor Llorente o Jacint Verdaguer, de qui traduí diversos cants de *Canigó* i el *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*—; «Un escriptor compromés amb una projecció ascendent» —dels premis dels Jocs Florals de 1886 per *La copa d'argent* a l'obra *Valencia antigua y moderna* de 1887—; «L'entronització literària» de

Llombart» —repàs des de 1888 amb la proclamació de Mestre en Gai Saber als Jocs Florals de Lo Rat Penat fins als premis rebuts també als Jocs de 1891 i el seu reconeixement dins i més enllà del domini lingüístic—; «La represa de l'activisme polític. La col·laboració amb Blasco Ibáñez» —1892, any d'activisme en les files republicanes i de la publicació de l'obra amb component satíric i de crítica social, *Pullitas y cucufletas. Ramillete de ciento y un epigramas*—; «Una fi inesperada» —la mort de Llombart el 31 de març de 1893 i la seva recepció a la premsa valenciana, catalana o madrilenya—; i, com a col·lofó, «A manera de conclusió: el valencianisme de Constantí Llombart».

Complementen la monografia sobre Llombart, de 382 pàgines, el repertori bibliogràfic de la producció literària llombartiana, la bibliografia i

un apèndix gràfic ben interessant.

En definitiva, aquesta biografia, amb una quantitat ingent de dades, és una molt bona aportació a «la revalorització dels protagonistes de la Renaixença valenciana, des de la perspectiva del valencianisme entusiasta que ells [...] llegaren», un «esperit de valencianisme» —títol d'un poema de Llombart de 1884, que aprofita Estrella per al títol-subtítol del llibre— que quedà en aquells moments en l'àmbit de les lletres —que era un claríssim mitjà de transmissió ideològica—, però que intuï que, amb «l'extraordinària estima que Llombart sentia per València», havia d'anar més enllà en l'àmbit polític.

M. Àngels Verdaguer
(Universitat de Vic – Universitat
Central de Catalunya)

angels.verdaguer@uvic.cat

CRÒNICA

